HORVÁTH VALÉRIA

MINEK NEVEZZELEK: KLÍMAMENEKÜLT VAGY KLÍMAMIGRÁNS?

1. A trendek

A klímaváltozás az emberiség legnagyobb kihívása a XXI. században, amely közvetve és is közvetetten számos gazdasági, társadalmi, politikai és jogi problémakört is felvet. A leglátványosabb ilyen problémakör napjainkban a migráció. Amennyiben az ember természeti csapásnak vagy a klímaváltozással összefüggő gazdasági válságnak, és ebből fakadóan akár fegyveres konfliktusnak van kitéve, természetes reakciója a migráció. Ez alapján érthető, hogy a Nemzetközi Migrációs szervezet szerint 2050-re a "klímamigránsok" száma elérheti a 25 milliót, de akár az 1 milliárdot is.[1]

A klímaváltozással kapcsolatos migrációnak mára számos példája van. Bend Zsófia és Muhoray Árpád szerint (a) az Amerikai Egyesült Államokban már 1930-ban közel 3 millió oklahomai hagyta el a déli síkságokat és „menekült" többek között Kaliforniába; (b) Mexikóban több ezren hagyják el naponta a vidéki területeket, vagy azért mert apró földjük az erózió miatt már használhatatlan vagy nem elég nagy ahhoz, hogy megváltozott környezeti viszonyok miatt biztosítsa számukra a megélhetést.[2] Mindeközben Európában, mindenekelőtt a mediterrán országokban, Olaszországban, Spanyolországban, Franciaországban, Máltán lehet szinte naponta látni újabb és újabb embertömegeket, akik sokszor a környezeti nyomás hatására „menekülnek" hazájukból Afrikából, a Közel-Keletről, vagy Dél-Kelet Ázsiából.[3] A 2005-ös World Migration Report szerint ez a „belső és külső migráció" kifejezetten az ökológiai és a gazdasági problémák feloldásának kísérlete.[4] Ezekről a területekről az emberek hétköznapi okokból indulnak el: kiszáradnak a kutak, kimerülnek a vízkészletek, és rohamosan sivatagodik el a föld. Példának okáért a Gobi sivatag évente több, mint tízezer négyzetkilométerrel növekszik, de Iránban is a falvak ezreit hagyják el a helyiek ugyanilyen okból. Mindemellett, az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület már 2001-ben kijelentette, hogy a tenger szintje akár egy méterrel is megemelkedhet. Az ezt követő kutatások viszont még ennél is sötétebb képet festettek a jégolvadás előre nem várt mértékéből kifolyólag. Mindez azt jelenti, hogy az egy méter magas tengerszint-emelkedés elárasztaná Bangladesh rizsföldjeinek körülbelül felét, ami közel 40 millió embert kényszerítene helyváltoztatásra. Ezen kívül Kínában, Indiában, Indonéziában, Pakisztánban, a Fülöp-szigeteken, Dél-Koreában, Thaiföldön, és Vietnamban a rizsföldek jelentős része folyók árterületein helyezkednek el, ahol így az emelkedő tengerszint akár százmilliós népvándorlást is okozhat.[5] A környezet romlásában természetesen a közvetlen emberi közrehatás, a környezet ember általi rombolása sem

---

[1] International Organisaton for Migration: Migration, Environment and Climate Change: assessing the evidence. International Organisation for Migration. Geneva, Switzerland, 2009. 9. o.

[2] Sokan közülük továbbduzzasztják a belföldi urbanizációs hullámokat, de vannak akik egyenesen az USA-nak veszik az irányt, ahova többnyire irreguláris módokon próbálnak meg belépni, illetve ottmaradni.

[3] Bende Zsófia – Muhoray Árpád: A környezeti migráció mint komplex kihívás. Hadtudomány (Rend- és Katasztrófavédelem). 2014/3-4. 106-115. o. 108.o.

[4] Uo. 110. o.

[5] Uo. 108. o.

hagyható figyelmen kívül. Haitin például a tengerpartok eróziót az okozza, hogy a falusi gazdálkodás során a földekről lekopaszították a növényzetet, amely következtében a talaj szépen lassan belemosódott a vízbe.[6] Láthatjuk végül, hogy az emberek két okból „menekülnek". Egyrészt a klímaváltozás viszonylag lassú, de folyamatos következményei miatt (elsivatagosodás, vízhiány, egészségtelen környezet, stb.), másrészt pedig adott esetben emberek ezrei „menekülnek" spontán a klímaváltozással összefüggő természeti katasztrófák elől, lásd megintcsak Haitit 2010-ben a földrengés következtében.

A kérdés tehát jogászként, hogy mit kezd ezzel a nemzetközi jog, illetve a nemzeti szabályozás. Tudnak-e egyáltalán a gyakorló jogászok ezzel a médiában elterjedt „klímamenekült", illetve „klímamigráns" fogalmakkal valamit kezdeni? És hol áll ehhez képest a (jog)tudomány?

Hautzinger szerint a migráció kétarcú, és mint olyan az arra vonatkozó szabályozásnak két aspektust szükséges felölelnie; a szabályozásnak magában kell foglalnia egyrészt a mozgás szabadságához és a tartózkodási hely szabad megváltoztatásának a jogán alapuló, egy adott közösségből kiinduló vándorlást – tehát tulajdonképpen az elvándorlást -, illetve az oda való visszavándorlást, másrészt pedig egy másik közösségbe való megérkezésnek – tulajdonképpen a – belépésnek, valamint az ott-tartózkodásnak a feltételeit.[7]

A fentiek alapján a jelen tanulmány célja, hogy a klímaváltozással összefüggő migráció tárgykörében elhatárolja a menekültjogot a tágabb és általános értelemben vett migrációtól, annak érdekében, hogy a köznyelvben használatos fogalmakat tudományos definíciók mentén tisztázza. Vajon mennyiben tekinthető egy a klímaváltozással közvetetten összefüggő, vagy a természeti katasztrófák által közvetlenül összefüggő migrációban résztvevő személy az 1951. évi Genfi Egyezmény értelmében „menekültnek", illetve mennyiben jogosult nemzetközi vagy nemzeti védelemre?

2. Variációk egy témára

A „környezeti menekült" (*„environmental refugee")* fogalmát először 1985-ben az ENSZ Környezeti Programjának (UNEP) keretében használták. A jelentés szerzője, Essam El-Hinnawi, „környezeti menekült" alatt azt a személyt értette, „akinek ideiglenesen vagy véglegesen el kellett hagynia életterét egy lehetséges környezeti veszély vagy az életfenntartó ökoszisztémák megzavarása miatt". El-Hinnawi a „menekülés" kiváltó okait három kategóriába sorolta: (1) az emberek ideiglenesen költöznek el valamely környezeti stressz következtében, például földrengés vagy ciklon miatt; (2) az emberek véglegesen költöznek el az élőhely végleges megváltozása következtében, például új duzzasztógát építése miatt; (3) az emberek véglegesen költöznek el annak következtében, hogy eredeti élőhelyük már nem biztosítja alapvető szükségleteik ellátását.[8] Ugyanakkor nemcsak a különböző elnevezések, de az azonos elnevezéseknek is eltérő tartalma lehet. A UNEP-hez képest Myers az alábbiak szerint fejtette ki a „környezeti menekültek" fogalmát: a környezeteti menekültek olyan személyek, akik a továbbiakban nem tudják biztonságos megélhetésüket előteremteni a hagyományos származási országukban olyan szokatlan mértékű környezeti tényezők miatt, mint – különösen – a szárazság, az elsivatagosodás, a

[6] U. o.
[7] Hautzinger Zoltán: A magyar idegenjog rendszere és az idegenjogi (szak)igazgatás. Pro Publico Bono. Magyar Közigazgatás 2014/2. 69-78. o. és 70.o.
[8] Vág András: A környezeti migráció okai. Tér és Társadalom 2010/3 59-74. o. és 60. o.

föld eróziója, a vízhiány, a klímaváltozás, illetve olyan természeti katasztrófák miatt mint a ciklonok, a vihar okozta árhullámok vagy áradások miatt. Myers szerint az ilyen környezeti veszélyekkel szemben az emberek úgy érzik, nincs más választásuk, mégélhetés iránt máshol nézzenek, akár saját országukon belül, akár azon kívül, akár véglegesen vagy félig állandó jelleggel.[9]

Hartmann szerint azonban Myers meghatározásával a legnagyobb probléma, hogy egyrészt semlegesíti a környezetromlás gazdasági és politikai okait, másrészt elfedi az erre adott inadekvát intézményesített, illetve struktúrális válaszokat, harmadrészt pedig túlhangsúlyozza a demográfiai nyomás szerepét a migráció kiváltó okai között. Hartmann szerint összességében nem helytálló a migráció komplexitása miatt egy olyan tényező közreműködését kiemelni, amely ugyan tényszerű, de a közrehatásának mértékét megállapítani majdnem lehetetlen.[10] A „környezeti menekült" fogalmának kritikájával nagyjából egybevág a Bende és Muhoray által alkalmazott „ökológiai menekült" fogalma. Ennek megfelelően a szerzők szerint az „ökológiai menekültek" főként Afrikából és Dél-Amerikából érkeznek, a Föld túlterhelése, a gazdaságilag kiaknázható területek kizsákmányolása, valamint a bekövetkezett demográfiai robbanás és túlnépesedés együttes következményeinek elszenvedőiként.[11]

Látható, hogy a tudományban a környezetromlással, illetve a természeti katasztrófákkal összefüggő migráció definiálása még folyamatban van; így a fogalom pontos meghatározása érdekében a jelenség szűkítése, illetve bővítése még eldöntendő kérdés. Az viszont egyértelmű, hogy a fogalom központi eleme mégis a környezetromlás. Ez a környezetromlás pedig olyan mértékű, amely – akár önállóan, akár más tényezők közrehatásávak együttesen – migrációs tényezőként jelentkezik.

A legfrisebb definíció 2011-ben, egy az Egyesült Királyság kormányának megbízásából készült jelentésben bukkan fel. A tanulmány a „klímamenekült" („climate refugee") kifejezést használja, amely alatt a szerzők olyan személyeket értenek, akik azért hagyják el életvitelszerű tartózkodási helyüket, azonnal vagy a közeljövőben, mert a természetes környezetükben olyan fokozatos vagy hirtelen változások állnak be, amelyek a klímaváltozás legalább egyik következményével összefüggnek. Ez lehet akár a tengerszint-emelkedés, a szélsőséges időjárási események, szárazság illetve vízhiány is.[12] Az előző fogalmakhoz képest a „klímamenekült" fogalma értelmezésem szerint a „környezeti menekült" és az „ökológiai menekült" fogalmánál szűkebb, vagyis egy tágabb fogalomnak akár egy részegységeként is értelmezhető, mivel környezetromlás nemcsak a klíma változásából eredhet. Ugyanakkor a környezet szándékos vagy gondatlan emberi rombolása maga is hozzájárulhat a klímaváltozáshoz, így a generalis versus specialis fogalompárosítás pont ugyanannyira lehet helytelen is. A természeti folyamatok komplexitása így pedig egy

[9] A szerző saját fordítása. „*Environmental refugees are persons who can no longer gain a secure livelihood in their traditional homelands because of environmental factors of unusual scope, notably drought, desertification, deforestation, soil erosion, water shortages and climate change, also natural disaster such as cyclones, storm surges and floods. In face of these environmental threats, people feel they have no alternative but to seek sustenance elsewhere, whether within their own countries or beyond and whether on a semi-permanent or permanent basis.*" (idézi Hartmann, Betsy: Rethinking climate refugees and climate conflict: rhetoric, reality and the politics of policy discourse IN: Journal of International Development. 22, 233-246 (2010), 63. o.)

[10] Hartmann, Betsy: i. m. 63. o.

[11] Bende Zsófia – Muhoray Árpád: i. m. 110.o.

[12] „*People who have to leave their habitats, immediately or in the near future, because of sudden or gradual alterations in their natural environment related to at least one of three impacts of climatechange: sea-level rise, extreme weather events,and drought and water scarcity.*" (Foresight: Migration and Global Environmental Change (2011) Final Project Report. The Government Office for Science. London, 2011. 150. o.)

olyan ördögi kört ír le, amelyből kifolyólag egyértelműen egymással versengő fogalmakról beszélhetünk csak a „környezeti/ökológiai menekült" és a „klímamenekült" fogalmak esetében – tekintve, hogy a jogtudományban a szinonímа fogalmilag kizárt. Megintcsak Hartmann szerint összességében azért problematikus a „klímamenekült" fogalma, mert bár ugyan a klímaváltozás hatásai valószínűsíthetően kivált migrációs hajlandóságot, de ennek a migrációnak a mértékét sok egyéb tényező is meghatározza. Különösen fontos ebből a szempontból, hogy az érintett területen, illetve az érintett közösség milyen mitigációs, illetve adaptációs intézkedéseket végeztek – ha egyáltalán. Ez pedig Hartmann szerint egyértelműen összefügg azzal, hogy nemzetközi, nemzeti és helyi szinten milyen gazdasági és politikai lehetőségek vannak erre.[13]

Fentiek alapján, véleményem szerint, az eddig bemutatott fogalmak abban különböznek főleg, hogy a környezetromlás komplexitásának mely elemét hangsúlyozzák a migrációs trendek kiváltó okainak igazolása során. Ehhez mérten „környezetromlás" alatt a Worldwatch Institute szerint elsősorban az alábbiakat kell érteni: (a) „az emberi tevékenység nemkívánatos következményeit (például erdőirtás, ipari létesítmények miatti természetromlás, stb.); (b) a klímaváltozás jelenlegi és várható hatásait (például vízhiány, sivatagosodás); (c) az erőforrások egy részének kimerülését (például a talaj termőképességének csökkenése)."[14] A környezetromlásból való kiindulás viszont Hartmann szerint azért aggályos, mert könnyen belecsúszhatunk abba a hibába, hogy a fejlődő országok „elmaradt" gazdasági gyakorlatait tesszük egyedül és kizárólagosan felelőssé a természetes környezetünkben bekövetkezett romlásért.[15] Ez pedig véleményem szerint könnyen arra sarkalja a fogadó, sokszor fejlett országokat, hogy ne érezzék a migrációs nyomáshoz való közreműködésükért a saját felelősségüket, és ez által igazolva érezzék a migráció kezelésétől való vonakodásukat. Ennek ellenére a környezetromlás fókuszának előnye, hogy a természetes környezetünk – akár természetes, akár emberi közrehatással történő – romlása nagyjából kiszámítható, s így az azzal összefüggő migráció akár tervezhető is.[16]

Ugyanakkor ezek a fenti fogalmak nemzetközi jogilag semmiképpen sem helytállók, mivel az 1951-es Genfi Egyezmény értelmében „menekültként" „*az élvez menedékjogot, aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldöztetéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti (hontalan esetében a szokásos tartózkodás helye szerinti) országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldöztetéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni*".[17] Így ma környezeti tényezőkre hivatkozva senki nem kaphat menedékjogot a nemzetközi jog értelmében. A menekültügyi egyezmény megszövegezését 1951-ben a világháborúk rémséges tapasztalatai motiválták. Ennek megfelelően a jogalkotók eredeti szándéka 1951-ben az azt megelőző események szabályozását célozta. Az üldöztetés központi eleme azóta is változatlan maradt. Zetter szerint azonban nemcsak a nemzetközi jogalkotás, de a nemzetközi jog nemzeti jogalkalmazása is hagy kívánni valót maga után. Zetter szerint tény

[13] Hartmann, Betsy: i.m. 237. o.
[14] Bende Zsófia – Muhoray Árpád: i. m. 112.o.
[15] Hartmann, Betsy: i. m. 238. o.
[16] Biermann, F. and Boas, Ingrid: Preparing for a Warming World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees In: Global Environmental Politics, Vol. 10. No. 1. (February, 2010) 74. o.
[17] Hautzinger Zoltán: i. m. 72. o.; Bende Zsófia – Muhoray Árpád: i. m. 110.o.; Williams, Angela: Turning the tide: Recognizing Climate Change Refugees in international law. Law & Policy. Vol. 30., No. 4, October, 2008. 501. o.

és trend is, hogy az európai államok jogszabályai, valamint a jogalkalmazó bevándorlási hivatalok gyakorlatának megfelelően még a nemzetközi jogi „menekült" kategóriát is továbbszűkítik a belépés megakadályozása, de legalábbis annak lelassítása érdekében.[18] Ez a helyzet többek között Magyarországon is, mivel a magyar jogszabályok nálunk is élesen elkülönítik a „menekült", az „oltalmazott", a „menedékes", és a „nemzeti védelemben részesített személy" státuszát.[19] Mindenestre mind az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR), mind a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) óva int a fenti „környezeti menekült" vagy „klímamenekült" fogalmának használatától, annak nemzetközi jogi megalapozatlansága miatt.[20]

Bár, jogi szempontból tehát „menekültnek" ezeket az egyébként lakóhelyüket kényszerűleg elhagyó személyeket nem lehet nevezni, az egyértelmű, hogy a fenti fogalomhasználat szerint mindenképpen kényszermigrációról van szó, vagyis a migráció kiváltó okai között a kényszer dominál. Szalkai szerint „kényszerű migrációnak" („impelled migration") minősül, ha „egy társadalmi csoport az életkörülményeinek vagy létszükségleteinek beszűkülése vagy megszűnése miatt, de még önként kényszerül dönteni az elvándorlás mellett".[21] A vonatkozó irodalom szerint a kényszermigrációnak pedig három típusa van: a konfliktusok, a nagy beruházások és a katasztrófák által kiváltott migráció.[22]

Ennek megfelelően az Európai Bizottság Európai Migrációs Hálózata a „lakóhelyét környezeti okból elhagyni kényszerült személy" („environmentally displaced person" vagy „environmentally-driven migrant") fogalmát alkalmazza, amely egy olyan személyt jelöl, aki a hirtelen és drasztikus környezeti változások eredményeként válik kényszermigráció alanyává.[23] Ehhez képest az IOM „environmentally displaced person" fogalma ennél sokkal tágabb: olyan személyek vagy személyek csoportja, akik – ideiglenesen vagy véglegesen – szokásos lakóhelyüket elhagyni kényszerülnek, illetve saját választásuk szerint így döntenek az életükre, illetve életfeltételeikre negatívan kiható hirtelen vagy fokozatos környezeti változások okán, és akik akár a saját országukon belül, akár külföldre vándorolnak.[24] Még e tágabb fogalom is egyértelműen mellőzi a „menekült" fogalmi elemét, valamint ebben a fogalomban csak implicite fedezhető fel az éghajlatváltozás is, amely azt támasztja alá véleményem szerint, hogy a politikai döntéshozatalt támogató szervezetek szándékosan fogalmaznak tágan. Ezen kívül viszont az „environmentally displaced person" fogalma egyértelműen utal angolul a UNHCR által kialakított „internally displaced person" fogalmára.[25] Az egyértelműség sajnos a magyar nyelvben elvész, mert az EMH

[18] Zetter, Roger: More labels, fewer refugees: remaking the refugee label in an era of globalization. In: Journal of Refugee Studies. Vol. 20. (2007) No. 2. 181. o.

[19] Hautzinger Zoltán: i. m. 74. o.

[20] Hartmann, Betsy: i. m. 237. o.

[21] *„Amikor az elköltözést erőszakkal hajtják végre, az adott csoportot akarata ellenére elhurcolják, deportálják, tényleges kényszermigrációról beszélünk („population transfer").* Szalkai Attila: A kényszermigráció biztonságpolitikai kockázatai a 21. század elején. Nemzet és Biztonság. 2010/3. 60. o.

[22] Bende Zsófia – Muhoray Árpád: i. m. 112.o.

[23] „*A person subject to forced migration as a result of sudden, drastic environmental change*." EMH Glosszárium: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_en (Letöltés ideje: 2018. július 31.)

[24] „*Persons or groups of persons who, for reasons of sudden or progressive changes in the environment that adversely affect their lives or living conditions, are obliged to leave their habitual homes, or choose to do so, either temporarily or permanently, and who move either within their country or abroad.*" IOM: i. m. 2009

[25] „Persons or groups of persons who have been forced or obliged to flee or to leave their homes or places of habitual residence, in particular as a result of or in order to avoid the effects of armed conflict, situations of

Glosszáriumában utóbbi „belső menekültként” szerepel, amely a fenti „menekült” versus „migráns” vitát véglegesen összezavarja. Mindazonáltal az angol „internally displaced person” fogalmát eredetileg pont azért dolgozták ki, mert a nemzetközi jog értelmében, amennyiben – a nemzetközi jog által elismert – határ átlépése nem történik meg, úgy ezen személyekre nem vonatkozik a menekültügyi egyezmény, s így nem tekinthetők „menekültnek”.[26] A UNHCR egyértelmű álláspontja tehát, hogy az éghajlatunkkal összefüggő vándorlásra inkább a „belső” helyváltoztatás, semmint a határokat átlépő migráció a jellemző. [27] Megjegyzendő, hogy az „environmentally displaced person”, az „environmentally driven migrant”, valamint az „internally displaced person” egyelőre a soft-law része, annak ellenére, hogy mind a UNHCR, mind az IOM alkalmazza ezeket munkája során.

Tovább árnyalja a fenti képet a „migráns” és a „lakhelyét elhagyni kényszerült személy” közötti külöbség. A korábban említett Foresight jelentés szerint „migránsnak” akkor minősül valaki, ha legalább három hónapig az eredeti tartózkodási helyén kívül tartózkodik, akár saját belátása szerint, akár valamely kényszerből fakadó döntése alapján. Ehhez képest a „lakhelyelhagyás” egy olyan kényszer, amely teljes mértékben az akarata ellenére történő helyváltoztatást jelent. Utóbbi esetben, amennyiben határátlépésre kerül sor és az kimerítené a menekültügyi egyezmény feltételeit, akár menedékjogot is kaphatna, ugyanakkor nem minden kényszerű lakhely elhagyó minősül menekültnek.[28]

3. Új perspektívák

A klasszikus megközelítés[29] szerint a migráció jelenségét az azt kiváltó okok szempontjából érdemes vizsgálni,[30] ahhoz, hogy a migrációra, de talán annak főleg felszámolására, megoldást találjunk. Ennek megfelelően Biermann és Boas szerint a „klímamigránsok” jogi definiálása során a kovetkező jellegzetességeket szükséges megfontolni: (1) kényszermigrációról vagy önkéntes, (2), határon belüli vagy azon keresztüli, (3) átmeneti vagy állandó migrációról van-e szó.[31] Az új megközelítések viszont ennél egy olyan, ennél rugalmasabb rezsimet vizionálnak, amely inkább az érintettek szükségleteire fókuszál a jogi szabályozás során.

Mint említettem a menekültügyi egyezmény jelenleg alkalmatlan arra, hogy a fenti kategóriáknak megfelelően alkalmazzák azt, de elméletileg semmi nem zárja ki azt, hogy egy hatályos egyezményt a szerződő felek az újszerű körülményeknek megfelelően módosítsanak. Erre van is regionális példa. Az Afrikai Unió például akként terjesztette ki a regionális menekültügyi egyezményét, hogy azok a személyek is „menekült” státuszban részesülnek, akik olyan körülmények elől menekülnek, amelyek a származási országukban a közrendet megzavarják.[32] A közrendet pedig a természetes környezet fokozatos romlása, az

generalized violence, violations of human rights or natural or human-made disasters, and who have not crossed an internationally recognized State border.” United Nations High Commissioner for Refugees: Protection gaps. Framework for Analysis. Enhancing Protection of Refugees, UNHCR, 2008.

[26] Biermann, F. - Boas, Ingrid: i. m. 66. o.

[27] Hartmann, Betsy: i. m. 238. o.

[28] Foresight: i. m. 35. o.

[29] Foresight: i. m. 123. o.

[30] Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció elmélete. NKE Rendészettudományi Kar. Budapest, 2014. 15. o.

[31] Biermann, F. - Boas, Ingrid: i. m. 63. o.

[32] *„The term "refugee" shall also apply to every person who, owing to external aggression, occupation, foreign domination or events seriously disturbing public order in either part or the whole of his country of origin or*

éghajlatváltozás hatásai és a természeti katasztrófák is jelentősen megzavarhatják. Mégis, a kiterjesztett „menekült" fogalom alkalmazása a gyakorlatban még várat magára.[33] Ehhez hasonló megoldással az amerikai kontinensen is találkozunk. Az Amerikai Államok Szervezete az 1984-es Cartagenai Nyilatkozatban rögzítette ugyanezt, bár ott e rendelkezés megmaradt a politikai deklaráció szintjén, mivel azt jogi kötőerővel rendelkező regionális egyeményben nem fektették le.[34] Mindezek ellenére számos szerző a menekültügyi egyezmény módosítása ellen az eredeti jogalkotói szándékon kívül azt is felhozzák, hogy a jelenlegi nemzetközi politikai helyzet nem kedvez ennek, és félő, hogy a keretek kiszélesítése helyett, alapvető garanciák kerülnének kiiktatásra.[35] A hatályos nemzeti jogszabályok alapján leginkább a kiegészítő védelemben részesített – magyarul oltalmazott – személyek státuszát lehetne kiterjeszteni a „klímamigránsokra", tekintve, hogy „menekült" státuszra nem jogosultak, Zetter szerint kiterjesztve a *non-refoulement elvét* a származási országukba sem lehet őket visszaküldeni.[36] Ennek fényében és figyelembevételével terjesztették ki kutatásaim szerint az Amerikai Egyesült Államokban[37], Kannadában[38], Brazíliában[39] az addig már létező humanitárius vízum intézményét, amelyre 2010-től ezekben az országokban elsősorban a Haiti állampolgárok voltak jogosultak a földrengést követően.

Az új perspektívák szellemében Hartmann szerint ahelyett, hogy a jelenséget a szigorú és rugalmatlan nemzetközi menekültjogba préselnénk bele, inkább az annál rugalmasabb keretekkel rendelkező emberi jogi rezsimben kellene szabályozni.[40] Mások szerint viszont egy olyan teljesen új jogi instrumentumra lenne szükség, amely jogilag elismeri a klímaváltozással összefüggő vandorlást, védi az érintettek jogait és rendelkezik – a menekültügyi egyéni megoldásaival szemben - az érintettek akár csoportos áttelepítéséről is. Ezt pedig elgondolásuk szerint az ENSZ Klímaegyezményének égisze[41] alatt lehetne véghez vinni.[42] Ez a megközelítés pedig már egyre inkább egybecseng a Hautzinger által megfogalmazott, és az itt már korábban említett szabályozási kerettel szembeni kettős igénnyel: miszerint nemcsak az elvándorlás folyamatát, de a megérkezés és az integráció kereteit is szabályozni szükséges. A Foresight jelentés egészen odáig elmegy, hogy amennyiben az érintettek szükségleteire fekteti a hangsúlyt az új rezsim, semmint a

nationality, is compelled to leave his place of habitual residence in order to seek refuge in another place outside his country of origin or nationality." AU Convention Governing Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, Art. 1 para. 2

[33] Zetter, Roger: Protecting environmentally displaced people. Developing the capacity of legal and normative frameworks. In: Research Report, Refugee Studies Centre, Oxford Department of International Development, University of Oxford. February 2011. 19. o.

[34] Zetter, Roger: i. m. (2011) 20. o.

[35] Foresight: i. m. 151. o.

[36] Zetter, Roger: i. m. (2011) 20. o.

[37] Ld: https://www.uscis.gov/humanitarian (Letöltés ideje: 2018.július 31.)

[38] Ld: https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/claim-protection-inside-canada/after-apply-next-steps/refusal-options/humanitarian-compassionate-grounds.html (Letöltés ideje: 2018.július 31.)

[39] Ld: https://www.legisweb.com.br/legislacao/?id=258708 (Letöltés ideje: 2018. július 31.)

[40] Hartmann, Betsy: i. m. 238. o.

[41] A 2010-es Cancuni Éghajlatváltozási Komferencián elfogadott Cancuni Egyezmények közül a Cancuni Adaptációs Keretegyezmény 14. cikk f) bekezdése ennek akár jogalapjául is szolgálhat, mivel az alábbiakat rögzíti: „*calls upon states to enhance their action on adaptation by pursuing a range of measures, including to enhance understanding, coordination and cooperation with regard to climate change induced displacement, migration and planned relocation, where appropriate, at the national, regional and international levels*". Foresight: i. m. 154. o.

[42] Foresight: i. m. 151. o.

migráció kiváltó okaira, akkor tulajdonképpen érdemes bevezetni a „*survival migration*", azaz a túlélési migráció fogalmát. Ennek előnye a jelentés szerint az, hogy számos migrációs tényezőt felölel, a környezetromlástól és éghajlatváltozástól kezdve a törékeny állami létig.[43] Véleményem szerint bár ez a fogalom egyértelműen megfogalmazza a migráció motivációját és célját, a gyakorlati (jogi) alkalmazásának praktikumát egyelőre homály fedi. Végül az új kezdeményezések között egyértelműen meg kell említeni azt a megoldást is, amely földrajzi területekre fókuszálva jogi definíció alkalmazása nélkül kínál megoldást. Az év elejétől Új-Zéland kormánya ún. Pacific Access Category Resident vízumot bocsát ki – a kérelmezők között sorsolás alapján - évente 75 Tuvalu, 75 Kiribati, 250 tongai, és 250 Fiji-szigeteki állampolgár számára.[44]

4. Összefoglaló

Ma már egyre több kifejezést találhatunk a környezeti okokkal összefüggő migrációra az idevonatkozó irodalomban: „környezeti menekült" („environmental refugee"), „ökológiai menekült", „lakóhelyét környezeti okból elhagyni kényszerült személy" („environmentally displaced person" vagy „environmentally-driven migrant"), vagy akár a „survival migrant". Mint ismertettem ezek a fogalmak sok szempontból pontatlanok egyelőre. Bár a jelenség tényszerűségét megalapozottan nem – vagy legalábbis nem sokan – vitatják, az önálló fogalomalkotás szükségszerűségét azért van, aki megkérdőjelezi. Mégis az a tény, hogy a szakosított nemzetközi szervezetek és fokozatosan néhány önálló állam is foglalkozik ezzel a kérdéskörrel, inkább azt látszik igazolni, hogy ha nem is önálló tényezőként, de a jelenséget mindenképpen figyelembe kell venni a nemzeti jogalkotás, illetve a hatályos nemzeti jogszbaályok alkalmazása során..

A jelenleg hatályos nemzetközi egyezmények és nemzeti jogszabályok viszont ezeket a fogalmakat többnyire nem szabályozzák. Ennek megfelelően a fogadó országban sem menekült, sem egyéb státuszt nem kaphatnak ezek a személyek. Bár egyesek szerint a környezetromlás önmagában jelenleg sem képezi a migráció önálló és kizárólagos okát, mégis a szabályozatlanság okán mindenképpen érdemes megvizsgálni a kérdést abból a szempontból, hogy így a fogadó országok mennyiben kényszerítik irregularitásba azokat a személyeket, akik ezen okokból vándorolnak el hazájukból. Ennek megfelelően ha önálló migrációs tényezőként a természetes környezetromlását, vagy a klímaváltozás hatásait nem is definiáljuk, egy olyan új, tervezhető, rugalmas szabályozási rendszert kell kialakítani, ami ugyan feleslegesen nem kényszerít emberéleteket életszerűtlen kategóriákba, de túlmutat egyszerre az idegenrendészeti elvárások kielégítésén is.

[43] Foresight: i. m. 152. o.

[44] Ld: https://www.immigration.govt.nz/new-zealand-visas/apply-for-a-visa/about-visa/pacific-access-category-resident-visa (Letöltés ideje: 2018. július 31.)